

TÜRKLERE ESİR DÜŞEN İSPANYOL YAZARI: CERVANTES

Doç. Dr. Besire AZİZALİ*

Öz

Ortaçağ'da Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa içlerine ilerlemesiyle Türklerin nüfuzu artmış; siyasi, ekonomik ve kültürel ilişkileri çeşitlenmiş, Türkler ve Avrupa devletleri arasındaki savaşlar Batı edebiyatında da çeşitli şekilde yansıtılmıştır. Osmanlı Devleti'ne karşı kurulan Hristiyan Birliği'nin içerisinde ana askeri gücü oluşturan İspanya'da da bu etkiler çeşitli şekillerde ortaya çıkmıştır. Klasik dünya edebiyatının ünlü İspanyol yazarlarından Miguel de Cervantes de bu etkiyi bizzat hissetmiş ve eserlerine yansıtmıştır. Türklerle Avrupa devletleri arasında gerçekleşen İnebahtı Savaşı'nda asker olarak yer alan, daha sonra hayatının beş yılını Cezayir'de Türklere esir olarak geçiren Miguel de Cervantes'in Batı edebiyatında ilk romanlardan biri olarak kabul edilen Don Kişot'ta İnebahtı Savaşı ve Türklerle ilgili konulara sıklıkla rastlanmaktadır.

İnebahtı Deniz Savaşı öncesinde ve sonrasında pek çok Hristiyan Türklerle esir düşse de, Türklere esir düşenlerin esaret hayatları ve Osmanlı amirallerinin Batı edebiyatına en güçlü şekilde girmesi, İnebahtı Savaşı sonrasında olmuştur. Avrupa devletleri bütün güçlerini birleştirmelerine rağmen Türkleri yenemedikleri için, Batı edebiyatında da Türklere ait fikirler, maalesef her zaman ön yargılı olmuştur.

"Don Kişot" romanında esaret hayatı ile ilgili yazdığı hikayelerden, yazarın görüşlerinden ve birçok araştırmada sonucuna göre, esir olduğu süre içinde birkaç defa kaçma teşebbüsünde bulunmasına ve yakalanmasına rağmen, Türkler tarafından Cervantes'e ağır cezalar verilmemiştir. Bunun nedenleri hakkında farklı fikirler ileri sürülmüştür. Cervantes, Türklere ait görüşleri ağırlıklı olarak objektif olmasa da, yer yer gerçekçi bilgilerin verildiği de düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Migel de Cervantes, İnebahtı Savaşı, Don Kişot.

* Nizami Gencevi Adına Edebiyat Enstitüsü, Bakü-Azerbaycan, besi.azizali@gmail.com

The Spanish Writer Who Was Hold Captive By The Turks: Cervantes

Abstract

In the Middle Ages, with the expansion of the Ottoman Empire towards the Europe, the influence of the Turks increased, its political, economic and cultural relationships diversified and the battles between the Turks and the European countries started to be variously reflected in the Western literature. Also in Spain, which formed the main military force within the Christian alliance against the Ottoman Empire, these relationships were expressed in different ways. Miguel de Cervantes, one of the eminent Spanish authors of the world literature felt this influence personally and depicted it in his works. Participating in the Battle of Lepanto between the Turk and the European countries as a soldier, and later on spending five years of his life as a captive of the Turks in Algeria, Miguel de Cervantes often addressed to the Battle of Lepanto and other issues related to the Turks in his "Don Quixote" work, which is considered one of the first novels of the Western literature.

Even though many Christians fell captive to the Turks before and after the Battle of Lepanto, its reflection and depiction of Ottoman admirals in the Western literature appeared after this specific battle. As the Western countries could not overcome the Turks regardless of combining their powers, the approach to the Turks in Western literature contains prejudice.

According to the stories written in "Don Quixote" novel related to his life in captivity, from his views and the results of many studies, it can be said that even though the Turks yet caught Cervantes tried to flee a few times, he was never punished. There are various arguments about its reasons. Although Cervantes was not mainly objective in his approach to the Turks, he committed the reality to paper from time to time.

Keywords: Ottoman Empire, Miguel de Cervantes, Battle of Lepanto, Don Quixote.

1. GİRİŞ

XVI. - XVII. yüzyıllarında Altın Çağ'ını yaşayan İspanyol edebiyatında ve bazı meşhur yazarlarının eserlerinde Türk etkisine sıklıkla rastlanması tesadüfi değildir. Hemen her millete ait edebiyat eserlerinde olduğu gibi, İspanyol edebiyatçıları da yaşadıkları dönemin sosyal, kültürel, tarihi, askeri, ekonomik, sosyal ve sanat olaylarını eserlerine aksettirmişlerdir. Bu çağ, hem Rönesans (1500-1600), hem de Barok (1600-1700) edebi akımının sentezinden oluşmuştur. Bir yandan Rönesans edebiyatında işlenen yüksek ahlak, insanın iç dünyası, kâmil ruh anlayışı, özgürlüğe verilen değer ve bunun sanatkarlıkla ifadesi, diğer yandan ise tarihi olayları, savaş ve mücadeleleri kaleme alan, ona göre de pesimist ruh dünyasını yansıtan Barok edebiyatının birliği İspanyol edebiyatına özel bir karakter getirmiştir. Dönemin tarihi olayları ise İspanya'nın da içinde yer aldığı Hıristiyan Devletleri Birliği olarak adlandırılacak olan "Haçlı İttifakı" ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişki, tarafların özellikle de Akdeniz'de yaptığı savaşlarla çok ilgiliydi.

Ünlü İspanyol yazar Miguel de Cervantes Saavedrade eserlerini bu edebi tarihi ortamda kaleme almıştır. Rönesans edebiyatının yüksek değerlerinden

ilham alan Cervantes, aslında Barok edebiyatının parodiyasını yaratmıştır. Şair, oyun yazarı ve yazar olan Cervantes'in eserlerinin en önemli özelliklerinden biri, gerçek tarihi olaylara farklı yaklaşımı, onları kendine has biçimde değerlendirebilmesidir. Cervantes, eserlerinde Avrupa'da o zamana kadar oluşturulmaya çalışılan Türk imgesinin, imajının tasvirini devam ettirmekle birlikte, ona yeni bakış açıları getirmiştir. Cervantes'in farklı bakış açısı, Türklere karşı yapılan Haçlı İttifakı Savaşı'nda asker olarak yer alması, bazı iddialara göre birkaç yerinden yaralanması, hatta bir kolunu kaybetmesi ve daha sonraki yıllarda, hayatının beş yılını Türklerin kontrolündeki Cezayir'de esir olarak geçirmesidir.

Cervantes "*Cesur İspanyol*", "*Cezayir'in Hamamları*", "*Oviedolu Büyük Katalina Sultan*" gibi dram eserleri, "*Don Kişot*"un 1605'te yayınlanan ilk ve 1615'te yayınlanan ikinci cildinde işlediği konuların bazıları, "*Galatea*", "*Periles ile Sigismunda'nın Çektikleri*" kimi romanlarında Türk esirliği dönemini kaleme almıştır.

Bu eserlerde yazarın Türkler hakkında tamamıyla tarihi gerçekleri belirttiğini söylemek mümkün değildir. Bu bir taraftan Batı edebiyatında Türklere karşı önyargılı bakış açısından kaynaklanmaktadır. Diğer taraftan da yazarın hayatını ciddi derecede etkileyen olaylardan kaynaklanmış olmalıdır. Bununla birlikte, dikkatle incelendiğinde Cervantes'in yarattığı Türk imgesinin zaman zaman gerçeklerle örtüştüğünü de belirtmek gerekir. Bu nedenle, İspanyol yazarın eserlerindeki Türk imgesini incelerken bu iki farklı formu daima göz önünde bulundurmamak gerekmektedir.

Cervantes'in esaretten önceki ve sonraki hayatı incelendiğinde kadın düşkünlüğü, gayri meşru ilişkisini gayri meşru çocuk sahibi olacak derecede ileri götürme, gayri meşru ilişkisinden olan kızıyla ilişki yaşama, kendisini hapse attırarak derecede para hırsı, zaman zaman askeri istihbarat sağlayarak Kraliyet'te güç elde etme çabaları dikkati çekmektedir. Bütün bu çarpık ve hiç bir medeni kültürde ahlaki sayılamayacak davranış kalıpları, eserlerinin içine ustalıkla yerleştirdiği görüşlerini, başka açılardan da değerlendirmeyi zaruri kılmaktadır.

2. CERVANTES'İN HAYATI

Miguel de Cervantes Saavedra (29 Eylül 1547 - 23 Nisan 1616), İspanyol romancı, şair ve oyun yazarıdır. Modern Avrupa'nın ilk romanı olarak kabul edilen magnum opusu "*Don Kişot*", Batı edebiyatının klasikleri arasında yer almakta ve günümüze kadar yazılmış en iyi kurgusal eserlerden biri kabul edilmektedir.

Miguel Servantes, 29 Eylül 1547'de tarihinde Rodrigo de Cervantes'in ailesinde doğmuştur. Aile durumuna göre çocuk yaşta birçok şehirleri gezmişti. Genç yaşlarında Josephine adlı bir kadınla tanışmış ve aşık olmuştur. Josephine'in babası onların buluşmasını yasaklamış ve gizli aşk yaşamak zorunda kalmıştır. Babası sert karakterli olduğundan ve babasıyla anlaşmakta sorun yaşayan Cervantes, ailesinden sıklıkla uzak olmaya çaba göstermiştir.

İspanyol edebiyatında roman geleneğinin başlatıcısı olarak kabul edilen Cervantes, 15 Eylül 1569'da Madrid'de bir yaralama iddiasıyla tutuklandı. Verilen cezaya göre ya sağ eli kesilecek ya da 10 yıl sürgünde kalacaktı. Bu

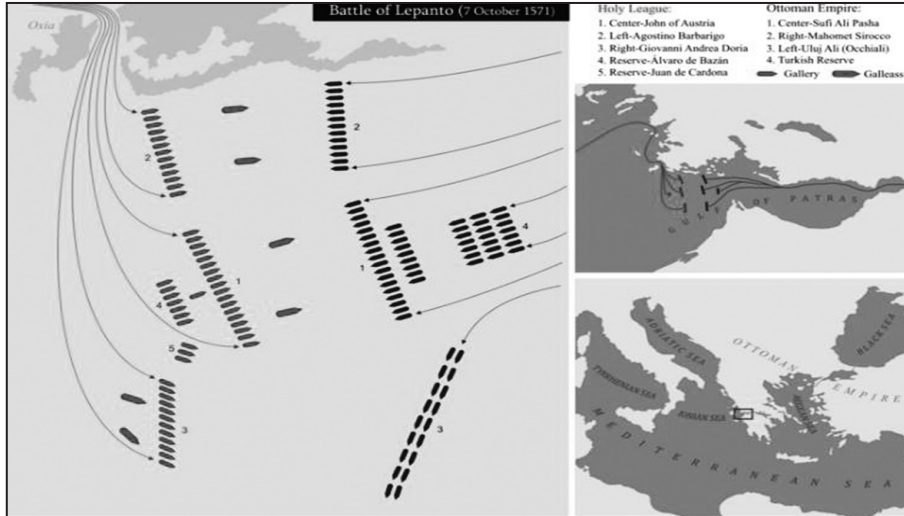
olay sonrasında Cervantes, o tarihlerde İspanya İmparatorluğu toprakları arasında olan İtalya Yarımadası'na geldi. İtalya'ya da Kardinal Acquaviva'nın hizmetine giren genç Cervantes, daha sonra orduya katılır ve Türklere karşı birçok savaşa katılır. Cervantes Haçlı donanmasında Korfu'da, Navarin'de, Tunus'da ve Goleta'da da Türklere karşı savaşmıştır.¹

Osmanlı İmparatorluğu 1570'te Kıbrıs'ı ele geçirince Papa V. Pius, Türklere karşı "Hıristiyan Birliği" çağrısında bulundu. Haçlı donanmasının en güçlü devleti İspanya idi. Cervantes ve kardeşi Roma'daki İspanyol donanmasına katıldı ve 7 Ekim 1571'de Türklere karşı savaştı.

Cervantes'in bu döneme kadar önemli hiçbir eseri yoktur.

Cervantes'in yaratıcılığının gelişmesinde kendisinden önce İspanyol edebiyatında mevcut olan Pikaresk edebiyatı, "Bizans romanı" olarak tanımlanan "Novela Bizantina" ve İtalya Rönesans Edebiyatı güçlü etkide bulunmuştur. Bu etkilere romanlarında ve romanlarında yer verdiği kısa veya uzun hikayelerinde bütün türlerin örneklerine tesadüf ediyoruz. Diğer taraftan Cervantes'in nesir eserlerinde ağırlıklı olarak işlediği "Doğu" teması, yazarın tiyatro türündeki eserlerinde de görülmektedir. Bu tema yazar tarafından düşünsel ve duygusal olarak ele alınmıştır. Nitekim Cervantes, Doğu ve esaret temalı eserlerinden biri olan "La Gran Sultana" ile en büyük yeniliği getirmiştir.

"La Gran Sultana" daha sonraları müzik tarihine "Türk Operası (Opera Turca)" diye girecek olan tarzın, bir bakıma öncüsü sayılır.² Doğu temasında ise Türkler önemli yer tutmuştur. Bu da yazarın yaşadığı dönemin ve dönemdeki olayların ağırlıklı Osmanlı Devleti ve Türklerle ilgili olmasından ileri geliyordu.

Resim-1: İnebahtı Deniz Savaşı'nda Türk ve Haçlı kuvvetlerine ait önemli gemiler ve savaş düzeni planları

Kaynak: en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Lepanto

¹ Remide Futaci, Miguel de Cervantes Saavedra'nın Eserlerinde Türkler, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008, s. 39.

² Futaci, a.g.e., s. 35.

Cervantes, 1585 yılında “*Qalateya*” adlı pastoral romanını, 1605 yılında “*Don Kişot*” adlı romanının ilk kısmını, daha sonra ise “*Çingene Kız*”, “*Kan Gücü*”, “*Leydi Korneliya’nın Romanı*”, “*Köpeklerin Sohbeti*” adlı eserlerini yazmıştır. Yazara dünya çapında ün sağlayan “*Don Kişot*” romanının ikinci bölümü ise 1615 yılında yazmıştır.

Cervantes ve Shakespeare hemen hemen aynı çağdaştı ve her ikisi de İspanya ve İngiltere’nin kendi ülkelerindeki dil ve edebiyat üzerindeki etkileri bakımından diğerinin eşdeğeri idi. Servantes Henry Purcell, Walter Scott ve Terry Gilliam gibi yazarlara opera, film, bale ve ve dansçılara masallarıyla ilham kaynağı oldu. Özellikle, “*Don Kişot*”, George Balanchine, Daniel Defoe, Eric Korngold, Pablo Picasso, Richard Strauss ve daha pek çok sanatçıyı adeta büyüledi.³

Zamanımızda da önemli klasik eserler arasında yer alan “*Don Kişot*” romanının 140 dile çevrildiği belirtilmektedir. Ayrıca ispanyol yazarın Türklerle savaş ve esaret hayatının birçok hususlarını ifade etmesi bakımından Ortaçağ dönemindeki Batı edebiyatında Türklerin ne şekilde anlatıldığını öğrenmeye de imkan tanımaktadır.

a. Askeri Kariyeri

İspanyol yazarın İnebahtı Savaşı’na katılımının tesadüfi olması ihtimali zayıftır. İspanya’da aldığı cezadan kurtulmak için savaş bir fırsattı ve bu fırsatı değerlendirebilirse İspanya’ya kahraman olarak dönebilirdi. Öte taraftan bu savaşta ganimet elde edebilir ve kısa sürede zengin olabilirdi. Belki de ciddi derecede bir makam elde edebilirdi. Cervantes’in bu isteklerinin birkaçı veya tümü, orduya katılmasına sebep olmuştu.

Cervantes, 1570’de o zaman İspanya kontrolünde olan İtalya’nın Napoli kentinde, İspanyol donanmasında hizmete başladı. 7 Ekim 1571’de, günümüzde Korint Körfezi olarak anılan Yunanistan’ın Lepanto Körfezi’nde Osmanlı ve Haçlı İttifakı donanması arasında yapılan deniz savaşına katıldı. Bu savaşta, kardeşi Rodrigo ile birlikte, Diego de Urbina’nın kadirge tipi donanma gemilerinden olan Marquesa’da savaştı.⁴ Cervantes’in içinde bulunduğu gemi, savaşta önemli olan gemilerden biri değildi. Bunu resim 1’de verilen ve savaş düzenindeki önemli gemileri gösteren plandan da anlamak mümkündür.

Migel, İnebahtı Savaşı’nda o dönemin meşhur tüfeklerinden olan harquebus ile göğsünden iki yerden ve sol kolundan vuruldu. Cervantes o tarihten itibaren “*İnebahtı’daki Tek Silahlı Adam*” olarak anılmaya başlanmıştı.⁵

Yazar “*İnebahtı*” şiirinde savaşta yaralanmasını ve duygularını şöyle anlatmıştır:

³ www.cityofliterature.com/words-on-the-street/terry-gilliams-don-quixote-quote/10-things-about-miguel-de-cervantes/

⁴ Francisco Navarro y Ledesma, *El ingenioso hidalgo Miguel de Cervantes Saavedra*, Imp. Alemana, Madrid 1905, p. 36.

⁵ www.museocasanataldecervantes.org/miguel-de-cervantes-his-life/

*Bu güzel, şirin çağda kederliyim
Bir elimde kılıç, bir elimde dökülmüş kan,
Acılar ve yaralar içinde sinem!
Yaralanmış elim artık, bin yere bölünmüştü!
...ama memnuniyet hissi yüreğime hükmediyordu.⁶*

Şiirden de belli olduğu gibi Cervantes ağır yara alsa da galibiyet duygusunu da ifade etmiştir.

Hıristiyan filosu galibiyetten sonra Messina'ya döndüğünde yaralanmış ve sol elini kaybetmişti. 1571-1574 arasında Messina'da kaldığı sanılmaktadır. İtalya'nın İspanya kontrolündeki Palermo şehrinde garnizonda görev yapmaya başladı. Burada kaptanlığa terfi etmek istedi. Kendisini kaptanlığa terfi ettirecek bazı öneri mektupları aldıktan sonra kardeşi Rodrigo ile Eylül 1575'te Napoli'den yola çıkarak İspanya'ya giderken⁷ Katalonya açıklarında Türk deniz devriyeleri tarafından yakalandı.

3. CERVANTES'İN TÜRKLERE KARŞI SAVAŞI: İNEBAHTI

İspanyolların "*Batalla de Lepanto*" olarak adlandırdıkları İnebahtı Deniz Muharebesi 7 Ekim 1571 tarihinde Osmanlı Devleti ile Haçlı donanmaları arasında, günümüzde Yunanistan sınırları içinde kalan Korint Kıstağı'nda, İnebahtı yakınlarında yapılan deniz muharebesidir.

Bu savaşta Haçlı Donanması İspanya İmparatorluğu, Venedik Cumhuriyeti, Ceneviz Cumhuriyeti, Papalık Devleti ve Malta Şövalyeleri, Sicilya Krallığı, Toskana Büyük Dükalığı, Savoy Düklüğü, Urbino Düklüğü, Saint Lazarus Şövalyeleri ve Saint Stephen'in emrindeki şövalyelerin donanmalarının ittifaqından oluşuyordu. Buna karşılık, Osmanlı İmparatorluğu'na destek veren başka hiçbir İslam Devleti yoktu!

"İki donanma 17 Ekim 1571'de İnebahtı Körfezi'nde karşı karşıya geldi. İki tarafın gemi, asker ve sayıları ve hakkındaki bilgiler oldukça farklı olduğu gibi kayıplar hakkındaki bilgiler de farklıdır.

Osmanlı Donanması'nda yaklaşık 230 gemi, 25.000 savaşçı, müttefik donanmasında ise 243 gemi ve 37.000 savaşçı bulunmaktaydı. "İki donanma arasındaki asıl önemli fark, Osmanlı Donanması'nun uzun süren yorucu ve yıpratıcı savaşlardan sonra zayıf düşmesi, müttefik donanmasının ise taze bir kuvvete sahip olmasıydı. Öğleye doğru başlayan ve akşam güneş batarken sona eren savaş çok şiddetli ve kanlı oldu. Osmanlı Donanması'nda 20.000 kişinin öldüğü bu savaşta başta Kaptanuderyâ Müezzinzâde Ali Paşa olmak üzere on bir sancak beyi ve alay beyleri, tersane eminiyle kethüdâsı ve pek çok reis hayatını kaybetti. Trablusgarp Beylerbeyi Câfer Paşa ve Müezzinzâde Ali Paşa'nın iki oğlunun da aralarında bulunduğu 3.000 kişi esir düştü. Pertev Paşa'nın gemisi de batırıldı ve serdar denizden yaralı olarak güçlüğüle kurtarıldı. Sadece Uluç

⁶ María Luisa Peña Tristán, *La Esclavitud en la Literatura Española de los Siglos de Oro*, Tesis doctoral, Madrid 2012, p. 335.

⁷ www.notablebiographies.com/Ca-Ch/Cervantes-Miguel-de.html

Ali Paşa, müttefik donanmasına verdiği kısmî zarardan sonra usta manevralarla kendisine ait otuz gemiden oluşan filoyu savaş mahallinden çıkarmayı başardı ve süratle oradan uzaklaştı. Bütün Osmanlı Donanması'nda 190 gemi ya batmış veya ele geçirilmiş, gemilerdeki 15.000 forsa da serbest kalmıştı. Müttefik donanmasında ise 8.000 ölü, 21.000 yaralı yanında on beş kadirga batmış ve pek çoğu da tahrip olmuştu.⁸

Kaynaklar	Donanmalar	Gemi Tipleri ve Sayısı				Askeri Güçler			Kayıplar				
		Kürekli ve Yelkenli Gemi	Kadirga	Kalite (Galyot)	Kırangıc ve Diğer Küçük Gemiler	Asker (Bin)	Denizci ve Kürekçi (Bin)	Tabanca	Ölen Asker (Bin)	Yaralanan Asker (Bin)	Batan Gemi (Kadirga)	Ele Geçirilen Gemi	Serbest Kalan Esir (Bin)
Türk Kaynaklarına Göre	Haçlı	206							9		12		
	Osmanlı		200	50	20				20		200		
İngiliz Kaynaklarına Göre	Haçlı	212	6	206		29	40	1815	7,5				17
	Osmanlı	251	206	45		31,5	50	750	15	5			
İspanyol Kaynaklarına Göre	Haçlı		227	6	76	98			7,6		12		
	Osmanlı		210	87		120			30		12		12
İtalyan Kaynaklarına Göre	Haçlı		204	6		28	56,5	1815	7,7	7,8			
	Osmanlı		216	64	64	34	54	750	20	10	50	137	15
Fransız Kaynaklarına Göre	Haçlı	212	6	206		29	40	1815	7,5				
	Osmanlı	251	206	45		31,5	50	750	15	5	50	137	12
Alman Kaynaklarına Göre	Haçlı	211							8		13		
	Osmanlı	260							30		110	150	

Tablo-1: Çeşitli kaynaklara göre İnebahtı Deniz Savaşı'ndaki Hıristiyan Birliği ve Osmanlı Donanması ile karşılıklı kayıplar
Kaynak: Besire Azizali.

a. Batılıların Galibiyetlerini Abartma Geleneği

Tablo 1'de de açıklıkla görülebileceği gibi İnebahtı Deniz Muharebesi'nde Hıristiyan Birliği donanması ve Türk donanmasının güçleri hakkında verilen bilgiler çelişkilidir. Öte taraftan Hıristiyan Birliği donanması ve Türk donanmasının kayıpları hakkında verilen bilgiler de çelişkilidir. Öte taraftan Türklerin büyük mağlubiyet yaşadığı bu savaş Fernando Bertelli tarafından 1572 yılında "A Batalha de Lepanto" adıyla resmedilmiştir. Savaşta sadece bir yıl sonra çizilen bu resimde, savaş gemileri detayları ve savaş düzeni içinde çizilmiştir.

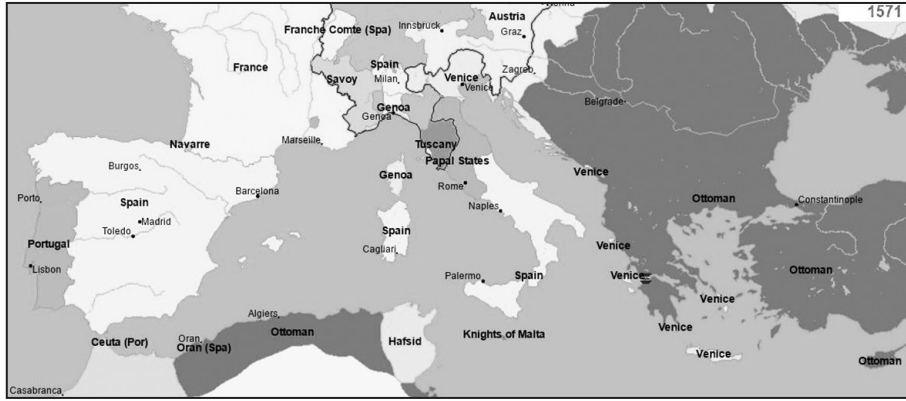
Bu resimde yer alan detaylar da Batılıların galibiyetlerini büyük göstermek için gerçekleri çarpıtığının açık örnekleridir. Londra'daki National Maritime Museum'da ressamı bilinmeyen "Battle of Lepanto 1571" adlı tabloda da bu abartının detaylarını görmek mümkündür.

⁸ "İnebahtı Deniz Savaşı", *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 287-289.

b. Türkler Açısından Savaşın Nedenleri

Türkler için İnebahtı Savaşı, aslında beklenmesi gereken bir savaş olmasına rağmen Osmanlı donanması bu savaşa hazır değildi. Türkler, hacca giden Müslümanların gemilerini ele geçirerek Müslümanların esir eden Malta ve Rodos Şövalyeleri ile Venedikli ve İspanyol korsanları Doğu Akdeniz'den yok etmeye kararlı idiler. Öte taraftan yine bu korsanlar nedeniyle Doğu Akdeniz'deki ticaret emniyetli bir şekilde yapılamıyordu. Kıbrıs, Venedik'in elindeydi ve korsanlar bu adayı lojistik destek sağlamak için kullanıyorlardı. Öte taraftan Adalar (Ege) Denizi'nde yer alan bazı küçük adalar Venedik kolonisi idi ve bu adalar da zaman zaman korsan cenneti oluyordu. Bu durum yerli ahali için tehlike teşkil ettiği kadar, Osmanlı Devleti'nin istikrarını da olumsuz etkiliyordu.

Malta Şövalyeleri ve Rodos Şövalyeleri korsanlıktan ve deniz haydutluğundan vazgeçemedikleri, Venedik Cumhuriyeti kendisine bağlı adalarda korsanlık ve haydutluk faaliyetlerini engellemediği ve İspanya kendi denetimindeki korsanları kontrol etmediği sürece bu savaş kaçınılmazdı.

Harita-1: 1571 yılında İnebahtı Savaşı'nın gerçekleştiği yer. Güney Avrupa, Kuzey Afrika, Akdeniz ve Osmanlı İmparatorluğu.

c. Hristiyanlar Açısından Savaşın Nedenleri

Savaş görünüşte Osmanlı İmparatorluğu'nun Venedik'in elinden Kıbrıs'ı alması sebebiyle çıkmıştı. Doğu ve Orta Akdeniz'in Türklerin kontrolüne girme tehlikesi başlamıştı. Osmanlı İmparatorluğu durdurulmazsa Osmanlı istilası İtalya'ya uzanacaktı. Türkler Gedik Ahmet Paşa komutasındaki askerlerle 1480 yılında İtalya'nın sahil kenti Otranto'yu ele geçirmişlerdi. Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmet 1481 yılında ölmeseydi, muhtemelen Türk orduları Roma'ya girecekti. Doğu Roma İmparatorluğu'nu ele geçiren Türk padişahı kendisini "Roma İmparatoru" olarak adlandırıyordu. "Yeni Roma" olan İstanbul, Türklerin eline geçmişti. Şimdi de "Eski Roma" olan Roma'nın Türklerin eline geçme tehlikesi vardı. Türkler, Hristiyan Ortodoks Patriği'ni himayesine almışlardı. Türkler Roma'yı ele geçirirlerse Papa da, İstanbul'un Ortodoks Patriği'nin eşiti olarak Katolik Hristiyanları kontrol eden ama Osmanlı padişahının politikalarına hizmet eden hale gelebilirdi.

Resim-2: Katolik dünyasının kalbi Vatikan'da yer alan fresklere göre İnebahtı Savaşı'nda savaş düzenleri

ç. Haçlı İttifakının Farklı Hedefleri

Bütün bu ortak korkulara rağmen, Hıristiyan İttifakı (Haçlı) kendi içinde sorunlu idi. İspanyollar ve Venediklilerin stratejik hedefleri farklıydı. İspanyollar, Türklerin öncelikle İtalya, Kuzey Afrika ve Batı Akdeniz'de hakimiyet kurmaması için çalışıyorlardı. Türk donanmasının Kuzey Afrika ve Batı Akdeniz'de ortaya çıkarak İspanya'daki Endülüs Müslümanlarına destek sağlaması, İspanya'nın iç istikrarını tehdit ediyordu.

Venedik Kıbrıs'ı kurtarmak ve Akdeniz'in doğusundaki çıkarlarını koruma çabasıydı. İspanyollar, özellikle Kuzey Avrupa'daki çıkarları nedeniyle iflasın eşiğinde oldukları için, Kral II. Philip değerli kaynakları kaybedebileceği bir savaş için istekli değildi.

İspanyollar, Venediklilerin Osmanlılarla bir anlaşma yapmaya başlamasından endişe duyuyorlardı. Savaştan sadece birkaç gün önce, filoları birbirinden ayıran İspanyollar ve Venedikliler arasında bir çatışma yaşanmıştı.

Stratejik ittifaklar dünyasında durum çok daha karmaşıktı. Fransızlar, İspanyollar ve Hapsburglar'a karşı sıklıkla Osmanlı'yı destekliyordu. Doğu Akdeniz'in Ortodoks Hıristiyanları, Venediklilerin kendilerine Katolik piskoposları empoze etmeye çalışmaları karşısında Osmanlıların hoşgörüsü ortamı içinde yaşamayı tercih ediyorlardı.

d. İnebahtı Savaşı'nın Sonuçları

Haçlı İttifakı umduğu gibi büyük bir zafer elde ederek Osmanlı donanmasını büyük ölçüde yok etti. Ancak, Akdeniz'in Hıristiyan ülkelerin kontrolüne alınması başarısız oldu. Osmanlılar, Tersane Baş Mimar Mustafa Ağa idaresinde altı ay içerisinde 150 kadirga inşa ederek Osmanlı donanması yine eski haline getirdikleri için Sokullu Mehmed Paşa, barış için gönderilen Venedik elçisine, İnebahtı Deniz Muharebesiyle ilgili olarak "Biz Kıbrıs'ı almakla sizin kolunuzu kestik. Siz İnebahtı'da bizi yenmekle, sakalımızı tıraş ettiniz. Kesilen kolun yerine yenisi gelmez, fakat kesilen sakalın yerine daha gür çıkar."⁹ diye cevap vermişti.

⁹ tr.wikiquote.org/wiki/Sokollu_Mehmed_Paşa

e. Denizde Kaybedilen Fakat, Masa Başında Kazanılan Savaş

İnebahtı Savaşı'nı Osmanlı İmparatorluğu kaybetmiş olmasına rağmen, barış antlaşması maddelerine bakıldığında Osmanlı İmparatorluğu büyük bir zafer kazanmış gibiydi. Osmanlı İmparatorluğu ile ticarete aşırı bağımlı olan Venedikliler, elde ettikleri zafere rağmen Osmanlı İmparatorluğu'na savaş tazminatı ödemeyi kabul etmişlerdi. Hıristiyan İttifakı (Haçlı) savaşı kazanmış olmasına rağmen, Akdeniz'de savaş öncesindeki durumu onaylamak zorunda kalmıştı. Akdeniz çevresindeki topraklarda Türklerin ve İslam'ın askeri, sosyal, ekonomik, kültürel ve dini varlığı kabul edilmiş oluyordu.

f. Teknolojik Sebepler ve Sonuçlar

İnebahtı Savaşı'nın fazlaca dikkate alınmamasına rağmen en önemli sonuçlarından birisi de, bu savaşta o döneme göre büyük bir teknolojik üstünlük sayılan tabancaların kullanılması idi. Tablo-1 dikkatle incelendiğinde, Haçlı ittifakı ordularının 1.815 tabancasına karşılık Osmanlı ordularının sadece 750 tabancası vardı. Bu durum, Osmanlı Devleti'nin o devrede teknolojik yenilikleri takip etmekle birlikte, üretim kapasitesi bakımından dünyanın en güçlü devleti imajına yakışmayacak derecede zayıf kalmış olmasıdır.

g. Taktik Sebepler ve Sonuçlar

İnebahtı Savaşı üzerine düşünmenin çeşitli yolları vardır. Birincisi, teknolojik manada “durgun” Osmanlı'ya karşı; dinamik ve yenilikçi Hıristiyan Batı'nın ortaya çıkmasıdır. Hıristiyan İttifakı (Haçlı), İnebahtı Savaşı'nda yenilikçi taktikler kullanmıştı. Buna karşılık, Türk donanmasının başında denizcilik geçmişi son derece zayıf bir komutan olan Müezzinzade Ali Paşa (... - 1571) vardı. Deniz tecrübesi yüksek olan Osmanlı amirallerinin tavsiyesine kulak asmayan Müezzinzade Ali Paşa, Osmanlı Donanması'nın Kaptan-ı Derya'sı olarak katıldığı bu savaşta şehit olmuştu. Hıristiyan donanmasının ateşli top-larına karşılık, daha çok yaylarla karşılık vermişlerdi.

ğ. Psikolojik Sebepler ve Sonuçlar

Hıristiyan Avrupa halkları için İnebahtı Muharebesi büyük bir psikolojik etki yapmıştı. Çünkü o zamana kadar “Yenilmez Türk” olarak bilinen Türklerin yenilebileceği ispatlanmıştı. Osmanlı İmparatorluğu'nun “yenilmezlik imajı” ortadan kalkmıştı. Lepanto, İslam'a karşı Hıristiyanlıkla tercümesi çok kolaydı, çünkü savaşçıların dini bölünmesinin çok açık olduğu bu nadir olay-lardan biriydi.

İnebahtı savaşının sonucundan ünlü “Don Kişot” adlı eserinde bahseden Cervantes de, Türklerin denizdeki yenilmezliğinin sona erdirilmesinin Hıristiyan dünyasına getirdiği sevinçli şöyle ifade etmiştir: “O gün Hıristiyanlık için sevinçli bir gündü, çünkü bütün milletler Türklerin denizde yenilmeyeceklerine olan inancın ne kadar boş olduğunu görmüşlerdi...”¹⁰

¹⁰ Miguel de Cervantes Saavedra, *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*, Editorial Pueyo, Madrid 1977, p. 135.

Avrupalı yazarların eserlerinde, bu psikolojik sebeplerden dolayı, Türklere karşı özledikleri galibiyetin ortak sevincini görmek mümkündür. Bu nedenle, İspanya edebiyatında olduğu gibi dönemin Avrupa edebiyatında da İnebahtı Savaşı gibi büyük veya küçük olsa bile abartılmış Hıristiyan ordusu zaferleri görülmeye başlanmıştır.

Lopo de Veqa'nın "Yeşilbaş Korsan" (*La Dracontea*) (1604), "Anavatandaki Hacı Sesleri (*El Peregrino en su patria*) (1604)", Miguel de Cervantes'in "Büyük Sultan Doña Catalina de Oviedo'nun Ünlü Komedisi" (*Comedia famosa de la gran sultana Doña Catalina de Oviedo*) (1615) gibi eserlerinde Türk kahramanların karakterlerini görüyoruz.

İnebahtı Savaşı'nın edebiyata olan en büyük etkisi esaret edebiyatının güçlü bir şekilde ortaya çıkmasıydı. İspanyol edebiyatının Altın Çağı'nın en ünlü yazarı olarak Cervantes, esaret konulu eserleri ile İspanyol edebiyatına yeni bir tema, yön getirmiştir.

4. CERVANTES VE KARDEŞİNİN TÜRKLERE ESİR DÜŞMESİ

Batı Akdeniz'de Hıristiyan korsanlara karşı devriye görevi yapan Cezayir merkezli ve Arnavut Mami lakaplı Arnavut Mehmed komutasındaki Türk donanma gemileri kaptanlarından Deli Mami (Çılgın Mehmet)'in komuta ettiği gemi, Cervantes'in de içinde bulunduğu "El Sol" adlı gemiyi durdurarak içinde korsan olup olmadığını kontrol etti. Bu arama sırasında Miguel Cervantes'in üzerinde iki mektup buldular. Bunlar, Avusturya ve Sessa Dükü tarafından imzalanan iki tavsiye mektubu idi. Bunlardan biri, İspanya'dan ayrılmasına vesile olan mahkeme ile, diğeri de kaptanlığa terfi ettirilmesi ile ilgili idi. Bu tavsiye mektupları Cervantes'in önemli bir kişi olduğunu gösteriyordu. Öte taraftan Türklerin büyük bir mağlubiyet yaşadığı, pek çok Türk gemisinin battığı, pek çok Türk askerinin şehit edildiği savaşta bizzat bulunmuş olması da tutuklanması için yeterli sebeplerdendi. Cervantes, kardeşi ve gemideki bazı önemli kimseler tutuklanarak Cezayir'e getirildiler.

a. Cervantes'in, Deli (Çılgın) Memi (Mehmed)'nin Tutsağı Olması

Esir edilerek Cezayir'e getirilen Miguel, Deli Mami'nin tutsağı olmuştur. İspanyol yazarın esir olduğu süre içindeki hayatı diğerlerinden çok farklıydı. Bu farklılığı hem onun eserlerinde, hem de çeşitli kaynaklardaki bilgilerden anlamak mümkündür. İspanyol ordusunda özel konuma sahip olmasa da, Cervantes'in üzerinde bulunan iki tavsiye mektubu ona özel davranılmasına neden olmuştur. "Cervantes'in üzerinde Don Juan, Avusturya ve Habsburg kralı tarafından Kral II Filip'e yazılmış iki tavsiye mektubunun bulunması ona çok önemli bir kişi olarak bakılmasına neden olmuştur. Bu yüzden de ağası Deli Mami kurtuluş bedeli olarak iki bin altın istemiştir."¹¹ Cervantes fakir bir "asilzade" olduğunu, iki bin altın ödemesinin mümkün olmadığını söylese de, dönemin Türkleri de "asilzade"nin ne manaya geldiğini biliyordu ve bu rakam hiç şüphesiz ki, hiç de yüksek bir özgürlük bedeli değildi. Bu nedenle, Deli (Çılgın) Memi'nin bu sözlere kanmamış olması doğaldır.

¹¹ Fernando Dñaz-Plaja, *Cervantes, Plaza y Janes*, Barcelona 1974, p. 473-475.

Bazı araştırmacılar, önceleri Deli (Çılgın) Mami'nin tutsağı olan Cervantes'in, bir kaçış girişiminden sonra "Hasan Paşa tarafından beş yüz altına Deli (Çılgın) Mami'den satın alındığını" iddia etmektedirler. Eğer bu iddia doğru ise, bu olay ilk veya ikinci kaçış denemesi sonrasında gerçekleşmiş olmalıdır.

Cervantes'in kardeşi Rodrigo, annesinin özgürlük bedeli olarak istenen 750 altını göndermesi üzerine 1577'de serbest bırakılmış ve İspanya'ya dönmüştür. Bazı araştırmacıları kardeşi Rodrigo'nun özgürlük bedelini 300 Koron olarak belirtmektedirler.¹² Kardeşi Rodrigo'nun İspanya'ya dönmesine rağmen kardeşi Cervantes için gerekli 2.500 altını göndermemiş veya başkalarından borç alarak gönderememiş olması Miguel'in İspanya'daki kötü imajı ile ilişkilendirilebilir. Öte taraftan, Türklerin Cervantes'e iyi davranması ve hareketlerinde diğer esirlere göre ciddi kısıtlamalara gidilmemiş olması dolayısıyla, Cervantes esaretten kaçarak kurtulacağına ve böylece 2.500 altın vermeyeceğine dair güçlü bir inanç taşımış olabilir.

5. CERVANTES'İN KAÇMA TEŞEBBÜSLERİ

Cervantes'in, esir olduğu süre içinde kaçarak kurtulacağına dair inancını hep diri tuttuğunu her seferinde başarısız olmuş kaçma girişimlerinden anlamak mümkündür. "Don Kişot" eserinde duygularını şöyle ifade etmektedir: "Arzu ettiğim şeye ulaşmanın yollarını Cezayir'de arıyordum. Çünkü özgür olma isteğimi asla kaybetmemiştim. Her başarısız kaçma girişiminden sonra umutsuzluğa düşmüyorum, aksine ne kadar ümitsiz ve zayıf da olsa, yeni çareler aramaya çalışıyordum."¹³

Cervantes'in ilk kaçma girişimi kardeşi Rodrigo esaretten kurtulmadan bir yıl evvel, yani 1576 yılında olmuştur.

Cervantes'in ilk kaçış girişimi, kardeşi Rodrigo ve diğer Hıristiyan esirlerle 1576 yılında olmuştur. Cervantes ve beraberindekiler Oran'a doğru kaçmışlardı.¹⁴ Kendilerine para karşılığında rehberlik eden Arap Müslüman, Türk devriyesini fark edince kaçır. Bunun üzerine bütün Hıristiyan esirler tekrar yakalanır ve Cezayir'e geri getirilirler.

Bir yıl sonra Cervantes ve beraberindeki 14 kişi kaçarlar ve Cezayir Dayısı Hasan Paşa'ya ait bahçelerin bir mağarasında gizlenirler. Bir yıl önce serbest kalan kardeşi Rodrigo ile bir plan yapmışlardır ve Rodrigo bir gemi ile onları kaçırmaya gelecektir. Fakat kardeşi Rodrigo, verdiği sözü tutmaz ve Cezayir'e gelmez. Bu nedenle, beş ay mağarada yaşamak zorunda kalırlar. El Dorador adındaki bir İspanyol, buldukları yeri Hasan Paşa'ya söyler. Topluca yakalanırlar. Cervantes, kaçmanın sorumluluğunu tümüyle kendisi üstlenir. Bunun üzerine zincirlenir ve zindana kapatılır.¹⁵

Cervantes 1578'de zindandan çıkar. Bir Müslüman Arap aracılığı ile Oran'ın İspanyol komutanı Don Martin de Córdoba'ya mektuplar gönderir ve

¹² www.abt.org/education/archive/other/cervantes_m.html

¹³ Miguel de Cervantes Saavedra, *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*, Novoprint S. A, Zaragoza 2005, p. 262.

¹⁴ cervantes.tamu.edu/V2/CPI/biografia/cronologia.htm

¹⁵ cervantes.tamu.edu/V2/CPI/biografia/cronologia.htm

bu mektuplarında esaretten kurtulmaları için Cezayir'e casus göndermesini talep eder. Müslüman Arap şüpheli hareketleri nedeniyle sorgulanır ve üzerinde mektupla yakalanınca tutuklanır. Bunun üzerine Cervantes yargılanır ve falakaya yatırılarak 2.000 sopa ile cezalandırılmasına karar verilir.¹⁶ Bütün araştırmacılar, bu cezanın asla uygulanmadığı¹⁷ konusunda hemfikirdir.

Cervantes'in dördüncü kaçma girişimi 1579 yılında gerçekleşmiştir. Cervantes, bu sefer yaklaşık altmış yolcu ile İspanya'ya gidecek bir gemiye binmek için hazırlık yapar. Fakat, sadece kendini düşünen kaçma çabaları nedeniyle planı bir rahibe olan "Cayban" tarafından Hasan Paşa'ya haber verilir. Cervantes yine suçu üzerine alır. Cezayir Dayısı Hasan Paşa, eski bir Türk deyişi olan "hamama giren terler" atasözüne uygun bir şekilde cezalandırır. Servantes'i hamama kilitler.¹⁸

Yazar "Don Kişot" eserinde de bu olaya işaret eden örnekler veriyor:

*"İşte bu şekilde hayatım Türklerin bano (hamam) dedikleri ve Hristiyan esirleri hapsedtikleri yerde geçiyordu. Bu zindanlarda Hristiyan esirlerin yanı sıra beylerbeyine ve diğer kişilere ait esirler, yani mahzen esirleri olarak adlandırılan köleler bulunmaktaydı. Bunların kime ait olduğu bilinmediği için fidyelerinin ödenmesi imkansızdı ve dolayısıyla özgürlüklerine kavuşmaları söz konusu olamazdı. Bu yüzden de kaçmalarını engellemek için onları buraya kapatmışlardı. Ancak beylerbeyinin esirleri diğer esirlerden farklı olarak diğerleriyle birlikte çalıştırılmaya gönderilmezdi, fakat fidyeleri gecikirse, onlar da diğer esirlerle birlikte odun kesmeye yollanırdı."*¹⁹

a. Kaçma Teşebbüslerinin Cezalarının Değerlendirilmesi

Beş yıl boyunca Türklerin elinde esir kalan Cervantes, dört kez kaçma teşebbüsünde bulunmuş ve her seferinde yakalanmıştır. Bu teşebbüslerinin ilkinde ne ceza aldığı bilinmemektedir. Ancak diğer üç kaçma teşebbüsünde aldığı cezalar bilinmektedir.

Bazı araştırmacılar, Cervantes'in beş yıllık esareti boyunca dört defa kaçmaya teşebbüs etmesini ilginç bulmakta, bu kaçma teşebbüslerine rağmen Türk Paşası'nın "Cervantes'e neden ciddi bir ceza vermediği"ni sorgulamaktadırlar. Hiç şüphesiz ki, bu durum sorgulanması gereken bir husustur ama ciddi cezalar verilmemiş olmasını dahi Türkleri kötölemek için kullanmak veya kullanmaya çalışmak da insafsızlıktır.

Türk Paşası'nın Cervantes'i cezalandırmamasında Türklerin insani davranışını görmezden gelerek, "Cervantes'in cesaret ve korkusuzluğundan etkilendiği" düşüncesine bağlamak, insani tavırların sadece Batı'da olduğuna inanan ve Türklerle asla ve asla insani özellikler yüklemeyerek her durumda "barbar" göstermeye çalışan Batılı veya Batılılaştırılarak özünden kopartılmış zihin yapısının göstergesidir. Aytmatov'un ifadesiyle bunlar "mankurt"lardır.

¹⁶ cervantes.tamu.edu/V2/CPI/biografia/cronologia.htm

¹⁷ cervantes.tamu.edu/V2/CPI/biografia/cronologia.htm

¹⁸ cervantes.tamu.edu/V2/CPI/biografia/cronologia.htm

¹⁹ Cervantes, a.g.e., 2005, s. 262.

Türklerin esirlere ve galip geldikleri düşmanlarına şefkatle ve hümanist duygularla yaklaştığına dair tarihte pek çok örnek vardır.

“Avrupalıların her fırsatta haksız bir şekilde “barbar” olarak adlandırdığı Atilla bile, Roma şehrinin kapılarına ulaştığında Papa’nın ricası üzerine şehre girmemiş, Roma’da yaşayan insanlardan hiç birinin hayatına kastetmemiş, Roma’daki hiçbir esere zarar vermemiştir. Atilla’nın bir din adamına gösterdiği hürmet, maalesef “Papa, Atilla’yı kandırdı!” şeklinde anlatılır olmuştur! Batı dünyasının, kendinden olmayan herkesi “barbar” olarak adlandırması Türklerle ilişkilerinde de kendisini göstermiştir.”²⁰

Cervantes’in bu çabasını “cesur adım” ve “Türk paşasının bir esirin cesaret ve korkusuzluğu” olarak değerlendirilmesi dikkati çekmektedir:

“Cervantes ve başkalarını Paşa’nın huzuruna getirince Cervantes olayı tek başına planladığını, bu işte hiç kimsenin kendisine ortak olmadığını ve sadece kendisinin cezalandırılmasını söyleyerek tüm sorumluluğu üstlenmiştir. Kaçmak teşebbüsünde esirlere ağır cezalar verilmesi gerekirken Hasan Paşa, Cervantes’i onu ağası Deli Mami’den beş yüz altın karşılığında satın alır.”²¹

Cervantes’in “Don Kişot” romanında, esareti sırasında neden cezalandırılmadığı hususu bir yüzbaşının dilinden çok net şekilde belirtilir:

“Ben fidyenin ödenmesini bekleyen esirlerin arasındaydım, çünkü yüzbaşı olduğumu biliyorlardı. Her ne kadar onlara fakir olduğumu söylediysem de, beni soyluların yani fidyeli esirlerin arasına koyup zincire vurduklar. İşte günlerim bu şekilde, zincire vurulmuş halde geçerken bir yandan da açlık ve susuzluk çekiyordum. Ama beni en fazla rahatsız eden şey, efendimin Hristiyanlara karşı şimdiye kadar eşi benzeri görülmemiş eziyetler yapmasıydı. Her gün birini astırıyor, bir diğerinin kulağını kestiriyor ya da kazığa oturtuyordu. Üstelik yaptığı bu işkencelerin hiç birinin belirli bir sebebi yoktu. Türkler bile onun bu işten zevk aldığını söylüyordu. Bu eziyetten kurtulabilen tek kişi Saavedra isimli bir İspanyol askeriydi. Bu adam hafızalardan silinmeyecek öyle şeyler yaptığı halde efendisi ona ne bir tokat attı, ne attırttı ne de kötü bir söz söyledi. Eğer biz onun yaptığının onda birini yapsaydık kazığa oturtulmaktan kurtulamazdık.”²²

Yazar Türklerin esirleri cezalandırmasında aşırı hayal gücüne yer vermişse de, kendisinin de ceza almama sebeplerini de açık şekilde ifade etmiştir.

b. İstanbul’da Esaret Hayatı Yaşadığı İddiaları

Cervantes’in İstanbul’da da esaret hayatı yaşadığı ve Kılıç Ali Paşa Camisi’nin inşasında çalıştığına dair iddialar da vardır.

²⁰ Muhsin Kadıoğlu, *Nar Ülkesi: Endülüs’ün Son Yılları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2017, s. XII.

²¹ Navarro, *a.g.e.*, s. 50.

²² Cervantes, *a.g.e.*, 2005, s. 317-318.

Kılıç Ali Paşa Camisi'nin yapımına dair hoş bir hikaye vardır. Büyük Türk denizcisi Kılıç Ali Paşa, namını sürdürmek için bir câmi yaptırmak istediğinde Sultan III. Murad'ın huzuruna çıkıp arzusunu bildirir. Padişah ise latife olsun diye,

“Sen ki, deryalar serdarısın. Var git câmîni deryaya kur!” deyince Kılıç Ali Paşa bu sözü emir kabul eder ve Mimar Sinan'ın yardımı ile Tophane bölgesinde denize doldurdukları taş, toprak ve kayanın üzerinde “Kılıç Ali Paşa” camisini inşa eder. Birkaç sene İstanbul'da kalıp cami inşaatında da çalıştıktan sonra sahibi tarafından azat edildi. O da İspanya'ya döndü.”²³

Cervantes'in esirlik hayatının bir dönemini İstanbul'da geçirdiğine dair iddialar da vardır. Bazı kaynaklarda Kılıç Ali'nin İstanbul'da yaptırdığı caminin inşa çalışmalarında esir olan Cervantes'in çalıştığı iddia edilmiştir. Bu iddiaların iki bakımdan doğru olduğu düşünülemez.

Birincisi Kılıç Ali Paşa tarafından, Mimar Sinan'a, Tophane Meydanı'nda inşa ettirilen cami, türbe, sebîl, medrese ve hamamdan meydana gelen Kılıç Ali Paşa Külliyesi'nin yapımı 1580 yılında tamamlanmıştır. Eğer Hasan Paşa'nın Cervantes'i Deli Mami'den 100 altına satın alması doğru bir bilgi ise, caminin yapımı sırasında Cervantes'in Cezayir'de olduğu kesinlikle söylenebilir. Hasan Paşa'nın Cezayir Dayısı olarak görevi 1580 yılında bittiğine göre, Hasan Paşa İstanbul'a dönüşünde Cervantes'i yanında getirmiş olsa bile, o tarihte cami yapımı tamamlanmış olmalıdır.

İspanyol kaynaklarına göre de Cervantes İstanbul'a gelmemiştir. Cervantes, fidyesi ödendikten sonra Hasan Paşa'nın gemisiyle İstanbul'a gitmek için yola çıkmış, ancak 27 Ekim'de bir İspanyol yelkenlisi ile karşılaşılınca bu yelkenli ile Denia (Valencia)'ya gitmiştir.²⁴

c. Esaretten Kurtuluşu

Cervantes'le ilgili araştırma yapanlar, Cervantes'i “fakir bir asilzade” göstermektedirler. Batı toplumunda asilzadelerin fakir olması ihtimali son derece zayıftır. Ayrıca esaretten kurtulma için Oran'daki İspanyol komutanına mektup yazarak Cezayir'e casus göndermesini istemesi, onun esaretteyken de tanınan bir kişilik olduğunu göstermektedir. Öte taraftan, kaçma teşebbüslerinin birinde bir firkateyni kullanmaya çalışması, kardeşi Rodrigo'nun bir gemi ile kendisini kurtarmaya gelmesini beklemesi fakir olmadığını, aksine son derece zengin olduğunu göstermektedir.

Cervantes'in başarısız dört kaçma girişimine ilaveten ailesinin, Hıristiyan din adamlarının ve İspanya Krallığı'nın hürriyet bedeli olarak belirlenen parayı ödememesi sebebiyle Cezayir'deki esaret hayatı beş yıl sürdü. O dönemde savaş halinde olan devletler arasında Hıristiyanların Müslümanlardan veya Müslümanların Hıristiyanlardan esir alarak, fidye karşılığında serbest bırakılması en doğal kabul edilen olaylardandı. Cervantes'in yakalandığı sırada Osmanlı İmparatorluğu ile İspanya İmparatorluğu arasında barış anlaşma-

²³ <http://www.sabah.com.tr/yasam/2015/10/02/cervantesin-amele-olarak-calistigi-cami-belgesel-oldu>

²⁴ cervantes.tamu.edu/V2/CPI/biografia/cronologia.htm

sı yapılmamıştı ve savaş halinde olan ülkelerden birini diğerinin gemisine el koyması normal kabul edilen olaylardandı.

Ailesinin para toplaması, babasının Kral'a dilekçe sunarak yardım talebinde bulunması sonrasında gerekli para toplanmış ve Cervantes, 19 Eylül 1580'de özgürlüğüne kavuşmuştur.²⁵

İspanya'ya döndüğünde 34 yaşındaydı ve resmi iş bulamadığı zamanlar, oyun yazmaya çalışıyordu. Cervantes'in Türklere esir düşmeden evvel yazdığı ve başarılı kabul edilen hiçbir eseri yoktur.

Edebi çabalarını tiyatro ve roman üzerine yoğunlaştırmıştı. 1585 yılında *La Galatea*'yı yayınladı. Bu arada 18 yaşındaki küçük yaşta bir kız olan Voz-mediano ile evlendi. 1585'te babasının ölümünden sonra Cervantes'in sorumlulukları artmış, iki kızkardeşi, yeğenine bakmak zorundaydı.²⁶ Ama hizmetçisinden de vazgeçmedi. Getirildiği görevlerde hesaplarda yaptığı hilelerden dolayı en az iki defa hapse atıldı.

6. CERVANTES'İN ESERLERİNDE ESARETİN ETKİSİ

Cervantes'in esaret hayatı, yaşadığı olaylar, Türk ve Müslüman dünyası ile tanışması, eserlerini güçlü şekilde etkilemiştir. Her ne kadar Cervantes'e kadar ve yazarın çağdaşı olduğu dönemde Batı edebiyatında Türklere ilgili objektif olmayan düşünceler hakim idiyse de, savaşta ve esarete olsa bile İspanyol yazar, kendisi için yeni olan Doğu ve Türk kişiliğinin farkında olmuştur.

“Cervantes'in 1577 yılında Cezayir'deyken manzum olarak yazdığı Epistola a Mateo Vazquez isimli ebebi mektubundan tutun da, ölümünden sonra yayınlanmış olan eseri Los trabajos de Persiles y Sigismunda'ya kadar meydana getirmiş olduğu birçok edebi eserde Cezayir önemli bir yer tutmaktadır. O halde Cezayir Cervantes'in eserlerinde sürekli tekrarlanan bir motif olmasının yanı sıra, ayrıca bir kilit noktasıdır. Kanaatimizce Cervantes'in yaşantısında bu dönem adeta yazarın kişiliğini oluşturmuş, ruhuna şekil vermiş, ona daha önce pek bilinmeyen bir kültürü ve uygarlığı tanıtmıştır.”²⁷

Hayatının esaret devri küçük istisnalar dışında edebi kariyerinin başlangıcından öncesinde olmasına rağmen, Cervantes söz konusu olduğunda akla gelen ilk husus Türklere ilişkisidir. Cervantes'in eserlerinde Türklere münasebetini, hayat şartlarına ve Ortaçağ Batı edebiyatında Türk imajına göre iki başlık altında değerlendirmek gerekmektedir.

7. ORTAÇAĞ'DAKİ BATI ESERLERİNDE TÜRKLER (OSMANLILAR): OBJEKTİF VE OBJEKTİF OLMAYAN TARAFLARI

Dünya tarihinin en uzun ömürlü imparatorluklarından biri olan Osmanlı Devleti'nin (1299-1923) Avrupa'daki nüfuzu; sadece ekonomik, siyasi ve tarihi hadiselerde değil; Batılı ülkelerinin kültür, sanat, edebiyat ve medeniyetine de güçlü bir şekilde etki etmiştir.

²⁵ es.wikipedia.org/wiki/Miguel_de_Cervantes

²⁶ www.abt.org/education/archive/other/cervantes_m.html

²⁷ Futaci, a.g.e., s. 52.

Resim, müzikte olduğu gibi edebiyatta da Türk etkisi sıklıkla görülmüştür.

Ortaçağda yazılmış edebi eserler dikkatle incelendiğinde, özellikle Osmanlı Devleti'nin nüfuz dairesinde olan, bu nüfuz alanının dışında kalan Avrupa halklarının edebiyatındaki Türk etkisi, tarihi hadiselerden alınmış hikayeler görülmektedir.

Bütün bu eserlerde her zaman Türklere karşı objektif yaklaşıldığını söyleyebilmek mümkün değildir.

Denizde ve karada güçlü istihkamlara sahip olan Batı Avrupa, Güneybatı Asya, Kuzey Afrika ve Atlantik Okyanusu'nun bazı bölümlerinde hakimiyet kuran büyük Türk imparatorluğunun Batı ve Hıristiyan dünyasındaki etkisi çok güçlü olduğundan, bu etki edebiyatta da tesir göstermiştir.

Akdeniz'deki Türk donanmaları ve onun meşhur amirallerinin Batı'da yapılan resimlerde, filmlerde ve Batı edebiyatına ait eserlerde Türklerin haydut, korsan, hırsız ve çeteci olarak gösterilmesi de tesadüfi değildir.

Bu nedenle Batı edebiyatında Türklere karşı objektif olmayan bu yaklaşımın sebeplerini araştırmak ve onların yanlış görüş ve düşüncelerini düzeltmek veya düzeltmelerine yardımcı olmak gerekmektedir. Bu nedenle, söz konusu eserleri yapıldığı veya yazıldığı devredeki tarihi olaylar çerçevesinden değerlendirebilmek için tarihi olayları doğru bir şekilde ve her iki taraftaki kaynakları da okuyarak öğrenmek ve objektif bir analiz yapmak gerekmektedir.

Batı medeniyetinin Türklere karşı her yaklaşımının her zaman objektif olmadığını söylemek de doğru değildir. Bütün bu meseleler, dünya edebiyatını öğrenirken her zaman dikkate alınmalıdır.

8. ARAŞTIRMALARA GÖRE CERVANTES'İN ESİRLİĞİ

a. Maria Antonia Garces'e Göre Cervantes'in Esirliği

Hasan Paşa'nın hümanizmin gölgesinde esirlik hayatı yaşayan İspanyol yazarın ceza almaktan kurtulmasını Maria Antonia Garces "Cervantes Cezayir'de: Esirin Masalı (Cervantes in Algiers: A Captive's Tale" adlı kitabında daha farklı şekilde anlatmıştır.

Bu eserde Cervantes'in Cezayir'de esir olduğu beş yılda yaşadıklarından bahsedilirken Cervantes'in edebi yaratıcılığının gelişmesine katkı yapan tecrübeler ve elde ettiği materyaller araştırmacı tarafından gözden geçirilmiştir. Bu eserde, Cervantes'in esir düşmesi meselesi ve Cezayir'deki Hıristiyan esirlerinin durumu gösterilmiş, aynı zamanda klasik Batılı anlayış olan Türkleri seks düşkünü göstermeye çalışan bir üslupla yer almıştır. Hasan Paşa'nın Cervantes'i hiçbir zaman ciddi şekilde cezalandırmaması da yazarın dikkatinden kaçmamıştır. Maria Antonia Garces bu konuda çeşitli araştırmacıların ortaya koyduğu görüşleri şöyle özetlemektedir:

1. Hasan Paşa Cervantes'e karşı cinsel şiddet uygulamıştır.
2. Cervantes kendi isteği ile Hasan Paşa ile cinsel münasebette olmuştur.
3. Ünlü Müslüman kadın, büyük olasılıkla Hacı Murat'ın kızı ve Hasan Paşa'nın gelecekte eşi olacak Zehra, Cervantes'i onunla özel yakınlığa tahrik etmiş veya zorlamıştır.

4. Cervantes kendi rızasıyla onunla cinsel münasebette olmuştur. Hatta Cervantes'in kendi isteği ile veya zorunlu şekilde hem Zehra, hem de Hasan Paşa ile cinsel münasebette bulunması konusunda da fikirler ileri sürülmüştür. Hasan Paşa'nın Cervantes'i kaçma girişimlerine rağmen ciddi şekilde cezalandırmamasının nedenini belirtilen seçeneklerden biri ile izah edilebilir.²⁸

b. Maria Antonia Garces'in İddiaları

Maria Antonia Garces'in bu iddialarını kanıtlayacak hiçbir belge olmadığı için bu iddialar tamamen hayal ürünü olup İspanyol kültürü ile ilgilidir. Garces bu iddialarda bulunurken pek çok gerçeği gözden kaçırmıştır. Bunlardan birincisi Cezayir Dayısı Hasan Paşa ile ilgilidir. Cezayir Dayısı Hasan Paşa 1576-1580 yılları arasında görev yapmıştır. Oysa Cervantes 26 Eylül 1575'te esir düşmüştür.²⁹ Bu tarihte Cezayir Dayısı Ramazan Paşa idi.³⁰ 1576-1580 yılları arasında Cezayir Dayısı Hasan Paşa olmuştur. Hasan Paşa Cervantes'i satın almış olsa bile, görev süresi sonunda İstanbul'a dönerken Cervantes'i de yanında getirmiş olması gerekirdi. Hasan Paşa'dan sonra Cafer Paşa, 1580-1581 yılları arasında Cezayir Dayısı olmuştur.³¹ Cervantes beş yıl esir kaldığına göre, esaretten kurtulması ise Cafer Paşa zamanında gerçekleşmiş olmalıdır.

Maria Antonia Garces bu iddialarda bulunurken muhtemelen Cervantes'in kadın düşkünlüğü nedeniyle yaşadıklarını hatırlamış olmalıdır. Osmanlı ve Türk tarihinde hiçbir Türk ve Müslüman kadının bir esirle gizli aşk yaşaması söz konusu olmamıştır. Hele de bir kolunu kaybetmiş bir esirle gizli aşk yaşamak pek de akla uygun görünmemektedir.

c. "Cervantes ve Doğu: Cezayir'de Türk Dönemi" Adlı Kitapta Cervantes'in Esirlik Yılları

Altı bölümden oluşan "*Cervantes ve Doğu. Cezayir'de Türk Dönemi (Cervantes und der Orient. Algier zur Türkenzeit)*" kitabında da İspanyol yazarın hayatının esirlik döneminden bahsedilmiştir. Bu "*Eserin yazarı İspanyol tarihçi Frey Diego de Haedo'nun "Cezayir'in Topoğrafyası ve Tarihi (Topografi e historia de Argel) adlı kitabından da yararlanarak 1575-1580 yılları arasında Cezayir'de hapiste olan Cervantes'in anıları ile aynı dönemde yazılmış diğer eserler arasında yaptığı bir karşılaştırmadır."*

Bu küçük araştırmada "korkunç" sahil, Hıristiyan köleler, aile köken ve inanç bakımından Müslüman olanlar, kültür ve adetler, dil ve karakter gibi konularda kaleme alınmıştır.

ç. Celia Vicás Olivella'nın Eserinde Cervantes'in Esirlik Yılları

Diğer bir araştırmacı Celia Vicás Olivella "*Cervantes'in Yaşam İzleri (Estampas de la vida de Cervantes)*" adlı eserinde Cervantes'in 1579 yılındaki son

²⁸ Maria Antonia Garces, *Cervantes in Algiers: A Captive's Tale*, Nashville, Vanderbilt University Press, Nashville 2002, p. 12.

²⁹ en.wikipedia.org/wiki/Arnaut_Mami

³⁰ en.wikipedia.org/wiki/List_of_Ottoman_governors_of_Algiers

³¹ en.wikipedia.org/wiki/List_of_Ottoman_governors_of_Algiers

kaçma girişiminden sonra Hasan Paşa tarafından falakaya konularak karnı ve ayaklarına iki bin sopa vurulması cezası almış olmasına rağmen, belli olmayan nedenlerle bu cezanın da hayata geçirmediğini yazıyor.³² Bu iddiaların doğru olmadığı, yazarın eserinden açıklıkla anlaşılabilir.

d. Türk Araştırmacı Önalp'ın Görüşleri

Türk araştırmacı Ertuğrul Önalp, Cervantes'in özel durumu ve esirlik şartlarını dikkate alarak daha doğru kanaatleri ifade etmiştir:

“Bilindiği gibi, Cervantes sakattı ve yara aldığı sol kolunu kullanamıyordu. Dolayısıyla taş taşımak, odun kırmak veya gemilerde kürek çekmek gibi ağır işlerde kullanılmadığına emin olabiliriz... Ayrıca, İspanya'nın önemli bir şahsiyeti zannedilmesi sebebiyle diğer esirlere nispeten ona daha saygılı davranıldığını tahmin ediyoruz. “Don Kişot”tan getirdiğimiz bir örnekte kendisi de ağası Hasan Paşa'dan kötü bir ilişki görmediğini “bir fiske bile vurmadi” ve “en küçük kötü söz bile söylemedi” diyerek açıklamıştır.”³³

Ertuğrul Önalp, İspanyol yazarın şehirde serbest gezme imkanına sahip olması sebebiyle Türkler, Araplar ve Cezayir'de bulunan birçok halkların temsilcileri ile dostluk ilişkisi kurduğunu vurgulamıştır.

Önalp, İspanyol yazarın esirlik hayatına dair çok önemli bir hususa da dikkat çekmiştir:

“Bugün bazı Batı yazarları, bunun nedenini Cervantes için ödenecek fidyeyi kaybetme kaygısına bağlıyorlar. Onlara göre, Hasan Paşa'nın Cervantes'i öldürtmeme sebebi, serbest bırakılması karşılığında alacağı altınları düşünmüş olmasıdır. Bu yazarların büyük bir yanlılığı içinde oldukları çok açıktır. Hasan Paşa gibi son derece zengin bir insanın beş yüz altın gibi komik bir miktar için onu cezasız bırakmasını düşünmek çok gülünçtür. Bana göre Hasan Paşa, Cervantes'in cesur davranışını takdir ederek onu affetmiştir çünkü bu Hıristiyan esirler arasında çok tesadüf edilmeyen davranıştı. Batıcı araştırmacılar asıl sebebin maddiyatla ilgili olduğunu neden düşünüyorlar? Onların bu sonuca ulaşmaları mevcut koşullar için Cezayir'de yaşayan Türkler hakkında yanlış bir imaja sahip olmalarından ileri gelmektedir.”³⁴

9. CERVANTES'İN ESERLERİNDE TÜRKLER

Anlaşılacağı üzere, Cervantes hayatının çok önemli bir aşamasında, yaratıcılığına hazırlık ve ilk dönemlerinde Türklerle yoğun temasta olmuş ve bunlar onun eserlerini esaslı şekilde etkilemiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Türk devletinin gücü arttıkça Avrupa'da Türklerle ve Türk devletine karşı karalayıcı

³² Fernando Dñaz-Plaja, *Cervantes*, Plaza y Janes, Barcelona 1974, p. 70.

³³ Ertuğrul Önalp, “Cervantes'in Türkler'e Esir Düşmesi ve Esaretinin Eserlerine Yansıması”, *A.Ü. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 3, Ankara 1992, s. 114.

³⁴ Önalp, *a.g.e.*, s. 310.

propaganda da artıyordu. Bu eğilimin, o dönemde yazılan kitaplara da aynı şekilde yansıdığını düşünebiliriz. Bu nedenle, Cervantes'in esir olduğu dönemde ve Batıların Türkleri artık yenebileceklerine inandıkları 1699 Karlofça Antlaşması sonrasında kadar Batı edebiyatında Türklerle ilgili yazılmış hiçbir eserde sujet ve fikirler objektif olmamıştır. Bu nedenle, esir düşmüş bir İspanyol yazarının eserlerinde olumlu bir Türk karakteri aramak da beyhude olacaktır.

Tarihi olaylar gösteriyor ki, Batı edebiyatı ve genel kültürünün temsilcileri, çeşitli zamanlarda ve çeşitli sebeplerle Türk devletinin himayesinde yaşamışlardır. Bunların aralarında ünlü şairler, yazarlar, ressamalar, müzisyenler vardır. Çeşitli Avrupa halklarından olan bu şahsiyetlerin büyük bir kısmının eserlerinde "Türkler"; müziği, modası, evi, bahçe düzeni, yaşam tarzı ve daha pek çok açıdan örnek alınan bir millettir. Bu kültür, sanat ve edebiyat adamlarının Türk devletinin himayesi altında veya Türk devletinde yaşamaları, Türk kültürü ile Batı kültürünün sentezini yapma becerilerinden dolayı kültürel zenginliğe ulaşmalarına ve olağanüstü başarılar elde etmelerine yardım etmiştir.

10. "MARİFETLİ AYAN DON KİŞOT DE LA MANÇA"DA TÜRKLER

"*Marifetli Ayan Don Kişot de La Mancha (El Ingenioso Hidalgo Don Quijote de La Mancha)*" romanı daha Cervantes'in edebi kariyerindeki en önemli adımlarından biridir.

Cervantes'in yaşadığı dönemde İspanyol edebiyatında şövalye romanlarına sık rastlanılıyordu. İlk bakışta şövalye romanlarını andıran *Don Quijote* aslında, benzer türde olan eserlere bir parodi idi. Aynı zamanda romanda XVI. yüzyıl İspanya'sının tarihi gerçekleri ortaya koyulmakta, karakterlerin gerçek tarihi olaylarla örtüşen özellikleri sunulmuştur.

Cervantes'in eserlerinde Türklere karşı objektif olmayan fikirlere rastlanılsa da, aşırı tutum da görülmez. Yazarın en ünlü "*Don Kişot*" eserinde özgürlük ve esaret hakkındaki fikirlerinde de bunu açıkça gözlemlemek mümkündür.

Romanda Cezayir'deki esirlik hayatına işaret eden ve özgürlüğü tanımlayan en çekici yönlerinden biri LVIII bölümün başında tarif edilmiştir. Köşkten ayrılan Don Kişot şöyle söylüyor:

"Sanço, göklerin insanlara bahsettiği en değerli cömertlikten biri özgürlüktür. Hiçbir hazine onunla kıyaslanamaz! Ne yer altında altın kalan, ne de denizin dibinde gizlenen hazine! Bir özgürlük uğruna, bir de öyle aynen özgürlük kadar değerli olan namus için hayatı tehlikeye atabiliriz. Bunun aksine insana dokunan en büyük mutsuzluk esarettir.

Sanço, ben bunları, şu yüzden diyorum: Şimdi terk ettiğimiz bu sarayda bize kulluk ettiklerini ve bizi nasıl bolluğa boğduklarını kendin gördün. Bununla birlikte tüm bu muhteşem yemeklere, serinletici içeceklerle rağmen, bana sanki kıtlık azabı çekiyorum gibi geliyordu. Çünkü ben bunların hepsini kendime ait gibi serbestçe tatmıyordum. Bir de, iyilik ve merhametin insanın omzuna koyduğu borç yükü, insan ruhunun özgürlüğünü daraltıyor."³⁵

³⁵ Miguel de Cervantes, *Lamançlı Don Kixot*, "Önder Neşriyat", Bakı 2004, s. 440.

Burada Cervantes'in esirlik döneminin duygusu dolgun şekilde belirtilmiştir. Yazarın "iyilik ve merhametin insan omzuna koyduğu borç yükü"nü beş yıllık esareti döneminde Türklerin kendisine insanca muamelenin itirafı gibi anlamak gerekir.

İnebahtı Deniz Savaşı'nın sebepleri de yazarın kendi bakış açısına göre romanda yer bulmuştur. Eserde şöyle denilmektedir:

"Floransa'ya gelişimden bir süre sonra Papa V Pius hazretlerinin girişimi ile ortak düşmanımız Türklere karşı Venedik Cumhuriyeti ile İspanya'nun bir ittifak teşkil ettiklerini öğrendim. Türkler o zaman Venedik'e ait olan Kıbrıs'ı ele geçirmişlerdi. Bu bizim için çok büyük bir kayıp oldu. Kralımız Majesteleri Don Philip'in üvey kardeşi olan Don Juan de Austria hazretleri bu ortak donanmanın kumandanlığına getirilmiştir ve büyük savaş hazırlıklarının başladığı duyuluyordu."³⁶

Daha önce değerlendirilen tarihi olaylardan da gördüğümüz gibi yazarın tasvirleri gerçekleri ifade ediyordu.

a. Osmanlı Evi'nin Tasviri

"Don Kişot de La Mancha (El Ingenioso Hidalgo Don Quijote de La Mancha)" eserinde Cervantes hanedanlar hakkında konuşurken Osmanlılara kendi tutumunu şöyle belirtmiştir:

"...Dünyada bulunan tüm sülaleler dörde ayrılır. Öyle şecere var ki, onun öncesi küçük olur, fakat yavaş yavaş genişleyerek çoğalır ve nihayet en yüksek dereceye ulaşır..."³⁷

Diğer şecereleri de değerlendirdikten sonra yazar şu sonuca varıyor:

"Birinci türe, daha doğrusu basit başlangıcı olan ve durmadan yükselen sülaleye Osman Evi'ni örnek göstermek mümkündür. Onun esasını basit ve mütevazı bir çoban koymuştur; ama şimdi biz bu sülalenin hangi yükleğe ulaştığını görüyoruz."³⁸

Anlaşılabileceği gibi, Osmanlı Devleti'nin o zamandaki gücünü İspanyol yazarı da itiraf etmekten kendini alamıyor. Fakat yaratılış tarihi hakkındaki fikirlerinde ise bazı yanlışlara tesadüf etmekteyiz.

b. Türk Sultanından Öç Alma İsteği

Şövalye, macera süjetleri üzerinde kurulmuş ve ironik karakter taşıyan "Marifetli Ayan Don Kişot de La Mancha (El Ingenioso Hidalgo Don Quijote de La Mancha)" romanına yazarın çağdaşı olduğu tarihi gerçeklikler, yaşadığı olaylar, esirlik dönemine ait meseleler bazen açıkça olmasa da yansımıştır. Gezgin şövalye arzusunda olan Don Kişot eserin öncesinden daha önceki tarihi zamanlarda yaşayan gezgin şövalyelerin hünerlerini hatırlatarak ve kendisinin de onlardan zayıf olmadığını, kendi şahsında böyle şövalyelerin Türk sultanının koşununu (ordusunu) yenmeye hazır olduğunu söylüyor.

³⁶ Cervantes, a.g.e., s. 317-318.

³⁷ Cervantes, a.g.e., s. 60.

³⁸ Cervantes, a.g.e., s. 60.

“Ben herhangi yabancı kişinin değil, kendi başımı veririm! Eğer Don Bel-yanis ya da Qalliyalı Amadis’in sayısız soyundan herhangi biri sağ olsaydı, sözün kısası, onlardan biri zamanımıza kadar yaşasaydı ve sultandan öç almak isteseydi, namusum hakkı, örneğin ben sultan libasında olmak istemezdim!”³⁹

diye seslenen Don Kişot şöyle diyor: *“Ben gezgin kahraman olarak öleceğim. Türk sultanı ne zaman isterse, hangi büyük donanma ile çıkıp gelmek isterse gelsin.”⁴⁰*

Burada iki nokta dikkati çekmektedir. Birincisi Türk sultanından intikam almak isteği ve ikinci ise Türklerin büyük donanmaya sahip olmaları. Tarihi olgulardan da gördüğümüz gibi, o zaman Osmanlı Devleti Akdeniz’de güçlü, sarsılmaz donanmaya sahipti. Bu yıllarda Avrupa devletleri istikrar içinde değildi ve Hıristiyan korsanlar Akdeniz’de etkili oluyordu. Avrupa devletleri kendi denizcilerini kontrol altına alamadıkları için Müslümanların ticaret gemilerine karşı korsanlık faaliyetleri ciddi derecede artmıştı. Hıristiyan korsanlara karşı tedbir alınmasını isteyen Osmanlı Devleti, bu tedbirler alınmadığında Avrupalı devletlerin gemilerini ele geçirmek suretiyle zararlarını temin etme yoluna gidiyorlardı. İşte Türk ve Müslüman denizcilerin gerçekte Hıristiyan korsanlara karşı olan bu faaliyetleri birçok Batılı yazarların eserlerinde korsanlık olarak addedilmiştir. Osmanlı donanmasının ünlü amirallerinin Batılı kaynaklarda *“korsan”* olarak adlandırılması gerçeğe tamamen terstir. Öte taraftan İspanyol yazarlar, meşhur Türk amirallerini *“korsan”* olarak adlandırmak suretiyle Türklerin Endülüs Müslümanlarına yaptığı yardımları Hıristiyan dünyasında meşru olmaktan çıkarmaya çalışmışlardır.

c. Türk Donanmasının Tasviri

Eserde Türk sultanının büyük bir donanma ile denize çıkması ise şöyle belirtilmiştir:

“Papaz ... bu arada Türk sultanının büyük bir donanma ile denize çıktığını gerçeği gibi ilettili. Ama, sen deme, sultanın amacının ne olduğunu ve bu korkunç tufanın nerede kopacağını kimse bilmiyor! Sanki tüm Hıristiyan alemi, hemen hemen her zaman olduğu gibi yine korkuya düşüyor! Majesteleri ise Napoli, Sicilya ve Malta adaları kıyıların sıkı tedbir olması için talimat verdi.”⁴¹

Eserde Hıristiyan aleminin paniğe düşmesi, Krallığın ilave tedbirler almasına ait tasvirindeki kinayeyi sezme mümkündür. Sanço’nun dilinden *“ben ne kadar Türk isem, onlar da o kadar rahip ve berber!”* gibi kinayeli cümlelerde de aynı tutum fark edilmektedir.

ç. Osmanlı Donanmasının “Korsan” Gibi Gösterilmesi

Batı yazarlarının eserlerinde *“Türk korsanların saldırı tehlikesi karşısında”* inleyen Hıristiyan dünyasının tasviri ve bazı araştırmaların da tarihi gerçekte-

³⁹ Cervantes, *a.g.e.*, s. 22-23.

⁴⁰ Cervantes, *a.g.e.*, s. 23.

⁴¹ Cervantes, *a.g.e.*, s. 20.

re dayanmadan söz konusu fikri yinelemesi Osmanlı donanmasının tarihteki rolünü değerlendirme zarureti doğurmaktadır.

Anadolu Türklerinden ilk deniz donanmasını kuran Çaka (Çağa) Bey olmuştu. İzmir’de bağımsız bir beylik kuran ve dönemine göre büyük bir donanma kuran Çaka Bey, Türk tarihinin bilinen ilk donanmasını oluşturduğu için tarihteki ilk Türk amirali olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle Türk deniz kuvvetlerinin kuruluş tarihi, Çaka Bey’in donanmasını kurduğu 1081 tarihi olarak kabul edilmektedir.

Çaka Bey’in kurduğu donanma Büyük Selçuklu İmparatorluğu’nun son devresinde ve Anadolu Selçuklu (Rûm) İmparatorluğu döneminindedir. Ne yazık ki, bu denizci beylik Bizans İmparatoru ile anlaşılan kayınpederi Anadolu Selçuklu (Rûm) Sultanı I. Kılıç Arslan’ın verdiği bir ziyafette Çaka Bey’i öldürmesiyle sona ermişti.⁴²

Osmanlı Devleti, 1323 yılında Karamürsel’i fethederek denize ulaştığında ilk donanma Karamürsel Bey tarafından kurulmuştu. 1327 yılında Karamürsel’de ilk Osmanlı tersanesi kurulmuş, ilk Derya Beyi (Donanma Komutanı) de Karamürsel Bey olmuştu.

Osmanlı İmparatorluğu’nun gelişip büyümesine rağmen Osmanlı donanması aynı hızla gelişmemişti. Türklerin İstanbul’u son kuşatmasında Bizans İmparatorluğu’na yardıma gelen iki Venedik gemisini engelleyememiş olması bunun ispatıdır. Osmanlı donanmasının asıl gelişimi Kemal Reis (1451-1511) döneminde olmuştu. Kemal Reis, Sultan II. Bayezid dönemi olan 1495 yılında, 700 asker taşıyabilen ve o dönemin en güçlü toplarıyla silahlanmış büyük amiral gemisi Göke’yi inşa ettirmişti.⁴³ Kemal Reis’in yeğeni Osmanlı amirali ve haritacısı, künyesi Ahmet ibn-i el-Hac Mehmet El Karamanî ve asıl adı Muhyiddin olan Pir-î Reis, sadece Türklerin değil Müslümanların da gelmiş geçmiş en büyük denizcisi olarak anılmaktadır. Kuzey ve Güney Amerika ile Antartika’yı gösteren dünya haritaları ve Kitab-ı Bahriye adlı denizcilik kitabıyla tanınmıştı. Mahlası “*Reislerin Pîri*” manasına gelen Pir-î Reis tarafından çizilen iki dünya haritası günümüzde bile sırları tam manasıyla anlaşılmayan haritalardan biridir.

Zonchio, Sapienza gibi adlarla anılan veya Birinci İnebahtı Savaşı olarak kabul edilebilecek savaş, Osmanlı ile Venedik arasında gerçekleşen ve tarihte gemilerde topların kullanıldığı ilk deniz savaşıydı.⁴⁴ İşte bu askeri ve teknolojik yenilik, Türklerin denizlerde güçlü bir şekilde ortaya çıkmasının ana nedenidir.

28 Eylül 1538’de günümüzde Yunanistan’ın kuzeybatısındaki Preveza yakınlarında Osmanlı donanması ile Papa III. Pavlus tarafından bir araya getirilen Hıristiyan ittifakı donanması arasında büyük bir deniz savaşı yaşandı ve Osmanlı filosunun müttefikleri yenen bir savaşı. İyon Denizi’ndeki aynı

⁴² “Çaka Bey”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 186-188.

⁴³ en.wikipedia.org/wiki/Kemal_Reis

⁴⁴ en.wikipedia.org/wiki/Kemal_Reis

bölgede, M.Ö. 31'de Actium Savaşı yaşanmıştı. Onaltıncı yüzyılda Akdeniz'de yaşanan üç büyük deniz savaşından biri olan Preveze Savaşı'nda, Türkler 122 gemi ve 12 bin askerle 302 gemi ve 60 bin askerden oluşan Hıristiyan ittifakı kuvvetlerini kesin bir mağlubiyete uğratmıştı.⁴⁵ Bu savaşta Hıristiyan ittifakı donanmasından 10 gemi batmış, 3 gemi yakılmış, 36 gemi Osmanlılar tarafından yakalanan ve ele geçirilmiş ve 3.000 esir ele geçirilmişti.⁴⁶ Buna karşılık Türkler hiçbir gemi dahi kaybetmemiş, sadece 400 şehit vermiş ve 800 kişi de gazi olmuştu. Böylece Akdeniz'de Türklerin kesin üstünlüğü sağlanmıştı.

Türk donanması, Tunus yakınlarındaki Cerbe Adası'nda Mayıs 1560'da gerçekleşen savaşta da toplam 200 gemilik Hıristiyan ittifakı kuvvetlerini sadece 86 gemilik kuvvetle perişan etmişti. Türkler bu savaşta Hıristiyanlara ait 60 gemiyi ele geçirmiş, 5 bin esir almıştı. Türklerin sadece birkaç gemisi batmış ve Türklerden sadece bin kişi şehit olmasına rağmen 18 bin Hıristiyan asker ölmüştü.⁴⁷ Türkler, Piyale Paşa (1515-1578) komutasındaki donanma ile bir defa daha Cenova Cumhuriyeti, Venedik Cumhuriyeti, İspanyol imparatorluğu, Papalık Devletleri, Savoy Düklüğü ve Malta Şövalyelerinden oluşan Hıristiyan ittifakını tek başına yenmişti. Bu zafer, Akdeniz'deki Türk ve İslam iktidarının en üst noktası olmuştur.

7 Ekim 1571'de İyon Denizi'nin Patras Körfezi'nde gerçekleşen savaşta ise Türk donanması büyük bir mağlubiyet yaşamış olmasına rağmen sadece bir yıl gibi kısa bir süre içinde Osmanlı donanması kendi gücünü restore etmeyi başarmıştır.

Büyük bir devlet ve onun dev donanmasının askerlerini haydut topluluğu gibi göstermek, tarihi gerçekleri tersine çevirmektir.

Osmanlı donanmasının en ünlü denizcilerinin İspanyol edebiyatının aynı zamanda Batı edebiyatının kahramanlarına dönüştüğünü anlamak için sadece İspanyol yazarların eserlerindeki Türk amirallerin isimlerini hatırlamak yeterlidir.

Romanda Türklerin çok eski dönemlerden beri taşıdığı ve en önemli özelliklerine dikkat edilmesi Cervantes'in Türkler hakkında yeterli bilgiye sahip olduğunu göstermektedir. Romanın kaçağı geçmişte Uluç Ali'nin esiri olduğunu söylediği zaman şöyle diyor:

"Sonuçta donanma Konstantinopol'a muzaffer döndü ve birkaç ay sonra sahibim Uluç Ali öldü. Ona 'Kel Uluç Ali' diyorlardı, gerçekten de kel idi. Türklerde sahip oldukları kusur ve meziyyetlere göre isim koymak adettir."⁴⁸ Kel Uluç Ali esir düştükten sonra Müslüman olan ve Ali adını alan denizci idi. İnebahtı Deniz Savaşı'nda sadece onun komutasındaki Osmanlı donanması gemileri kurtulmuştu. Uluç Ali Paşa düşman donanmasının sol kanadını bozmuş ve Malta Şövalyeleri'nin kaptan gemisini ele geçirmişti.⁴⁹ Bu başarısı nedeniyle

⁴⁵ en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Preveza

⁴⁶ it.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Preveza

⁴⁷ en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Djerba

⁴⁸ Cervantes, a.g.e., 1977, s. 162.

⁴⁹ tr.wikipedia.org/wiki/Kılıç_Ali_Paşa

Osmanlı Sultanı II Selim, onun “Uluç” olan lakabını “Kılıç” olarak değiştirmişti.⁵⁰

Akdeniz’deki Hıristiyan ülkelerdeki diğer isimler tarafından biliniyordu ve literatürde çeşitli isimler altında da yer aldı. Miguel de Cervantes, *Don Kişot de la Mancha*’nın XXXIX. bölümünde ondan “Uchali” olarak söz etmektedir. Başka yerlere sadece Ali Paşa denilmektedir. John Wolf, “*The Barbary Coast*” adlı eserinde ona “*Euldj Ali*” adını vermektedir.⁵¹

İtalyan kaynaklarında “*Ochiali*”, “*o Lucciali*”, “*Uluciali*” ve “*o Ucciali*” adıyla anılmıştır.⁵² İspanyol kaynakları “*Uluj Ali*”, Portekiz kaynaklarında “*Uluj Ali*” ve Alman kaynaklarında “*Kılıç Ali Pascha*” ve “*Uludsch Ali Reis*” ve “*Uludsch Ali Pascha*” adlarıyla tanıtılmıştır.

“*Kel*” sözüne gelince Osmanlı Türkleri’nin erkekleri saç traşını emmame altındaki saçları çok küçük kalana kadar kestirmek suretiyle yaptırırdı. Osmanlı Türkleri arasında başa takılan sarığın çıkartılması ayıp sayıldığından sarık baştan çıkarılmıyordu. Bu durumda, bir kişinin başı kel olsa bile, başkasının bunu anlaması mümkün değildi.

d. Türkler İçin “Barbar” Denilmesi

Eserin sonuna doğru Ana Felis ve Don Qreqorio’nun esaretten kurtulması anlatılırken Türkler “*barbar*” olarak adlandırılmaktadır. Yazar “*Bu Türk barbarlarının gözünde güzel erkek çocuk veya genç, kalemle çizilmiş güzellikteki herhangi güzel kadından daha değerlidir.*”⁵³ cümlesini kullanır. Maria Antonia Garces, homoseksüel ilişkiye dair ifadeleri bu tasvirlerden almış olmalıdır. Dönme Müslümanlar arasında zaman zaman “*oğlancılık*” olarak tabir edilen davranış bozuklukları görülmüştür. Bu tavırları bütün bir topluma mal etmek mümkün olmasa da, “*oğlan*” olarak tercih edilenlerin “*tüyü yeni çıkmış*”lar arasından seçildiği bilinmektedir. Bu açıdan bakıldığında ve Cervantes’in yaşı göz önüne alındığında tasvip edilmeyen ilişki bakımından tercih edilmiş olması düşünülemez.

Öte taraftan bu olguların ne derece doğru olduğunu kesin olarak belirtmek mümkün değildir. Yazar zaman zaman Türklerle ilgili olumsuz ifadelerde bulunurken, belki de farkına varmadan Türklerin mertliğini ifade etmiş olmaktadır:

“*İspanya kıyılarına gelir gelmez yanımıza aldığımız Hristiyan kıyafetleri ile kıyıya çıkmaları gerektiği halde, bu iki hırslı ve küstah Türk emirlere karşı çıktılar.*”⁵⁴

Bu ifadede, Hıristiyan memleketlerinde bile kendilerini gizlemek için olsa bile, Hıristiyan kıyafetleri giymek istememesi dikkati çekiyor.

⁵⁰ “Kılıç Ali Paşa”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 25, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2002, s. 411-412.

⁵¹ en.wikipedia.org/wiki/Ochiali

⁵² it.wikipedia.org/wiki/Uluç_Ali_Pascià

⁵³ Cervantes, *a.g.e.*, s. 492.

⁵⁴ Cervantes, *a.g.e.*, s. 234.

11. CERVANTES'İN DİĞER ESERLERİNDE TÜRKLER

Cervantes'in diğer eserlerinde de Türk tiplerine tesadüf ediyoruz. Bütün bu eserlerde yazarın tarihi olaylara objektif yaklaşımı, aynı zamanda, Türklere karşı aşırı düşmanca tavrı görülmez. İspanyol yazarın beş yıllık esirlik hayatında ve yaşadığı dönemde ülkesi İspanya'nın Osmanlı İmparatorluğu ve Türklerle sürekli farklı şekillerde teması, Türkler hakkında yeteri bilgiye ulaşma imkanı sağlamıştır. Beş yıl boyunca bir defa bile ciddi ceza almayan, hatta kaçma teşebbüsleri bile Türk paşalarının hümanizmi nedeniyle cezalandırılmayan İspanyol yazarın, Türklere minnet ve şükran borcu olduğunu söylemek gerekir.

Cervantes'in 1600 yılında yazdığı tahmin edilen "*Oviedolu Katalin Sultan*" isimli üç perdelik dramında İstanbul ve Topkapı hakkında da bilgiler vermiştir. Hiç şüphesiz ki, Osmanlı başkenti İstanbul'a hiç gelmeyen Cervantes'in bu kurguları tamamen hayalidir. Olayların XVI. yüzyılın sonlarında III. Murat'ın hakimiyeti döneminde Topkapı Sarayı ve İstanbul'da cereyan ettiği bu manzum dram İspanyol yazarın Türklerle ilgili görüşlerinin en net belirtildiği eserlerindedir.

SONUÇ

Anlaşılabileceği üzere XVI. - XVII. asırlarda Türkler ve Avrupalılar arasındaki siyasi-sosyal ve askeri münasebetler İspanyol edebiyatında da kendisini göstermiştir. Özellikle de XVI. asrın ikinci yarısı ile XVII. asrın öncesinde yaşayan İspanyol şair, romancı ve oyun yazarı Miguel de Cervantes Saavedra'nın bazı eserlerinde Türklerle ilgili bölümlere, hikayelere rastlanılmaktadır.

İnebahtı (Lepanto) Deniz Savaşı'na katılan, daha sonra Cezayir'de beş yıl Türklerin elinde esir kalan İspanyol yazarın yaşadığı tarihi hadiseler, Osmanlı Devleti ve Avrupa Devletleri'nin Türklere karşı kurduğu Hıristiyan "*Kutsal*" Birliği (Haçlı İttifakı) arasındaki savaş ve esirliği sırasında yaşadığı olaylar kendi penceresinden aktarılmıştır.

Bir kolunu kaybetmiş olması dolayısıyla fiziksel bakımdan yetersiz olduğu düşünülerek, esir olmasına rağmen ağır işlerde çalıştırılmayan, esir ve Müslüman bir ülkede olduğu için, gençliğinde olduğu gibi fırtınalı aşk hayatı için zaman harcama imkanı olmayan Cervantes'in en ideal çalışma şartlarını esaret yıllarında bulduğunu söylemek abartı olmayacaktır. Cervantes'in yaşadıkları esaret olduğu için kulağa hoş gelmeseyse bile, kendisini dünyaca meşhur edecek bir masala ilham kaynağı olduğu⁵⁵ için Türklere minnet ve şükran duymasını beklemek abartı olmayacaktır.

Sonuç olarak, dünya edebiyatını öğrenirken, yazarların eserlerinin içeriğini ve sanat eserlerinin anlamlarını ve sembolizmini, söz konusu zamanın sosyal, siyasi ve kültürel şartlarını dikkate almadan doğru değerlendirmek mümkün değildir.

⁵⁵ www.cityofliterature.com/words-on-the-street/terry-gilliams-don-quixote-quote/10-things-about-miguel-de-cervantes/

Batı kültüründe kullanılan “Türk” kelimesi her zaman etnik bakımdan Türk Milleti’ni kastetmemektedir.⁵⁶ 1500-1950 arasında Batı literatüründe bir kişi Hıristiyanlıktan İslam’a geçtiğinde “Türk oldu” denirdi. Bu yanlış adlandırma, Avrupalıların Müslüman olarak yüzyıllarca Türk’ten başkası ile karşılaşmamış olması ile de izah edilebilir. Bu yanlış adlandırma ile sanat ve edebiyatta karşılaşıldığı gibi kültürün her alanında da karşılaşılmaktadır.

Bu tabir, Türkiye Türkleri arasında da 1980’lerin ortalarına kadar kullanılmıştır.

Kültür, sanat ve edebiyat eserleri tartışılmaz kaynaklar olmadığı gibi, bu eserlerde verilen bilgiler de kesin doğrular değildir. Her eserde yazarın veya sanatçının kişisel yorumu yanında sahip olduğu dini ve milli değerlerin etkisi vardır.

Américo Castro, Juan Goytisolo ve Juan Bautista Avallé, Cervantes’in Cezayir’deki beş yılını hayatının merkezi deneyimi olarak göstermişler, yazarlık olgunluğuna ulaşmasında önemli bir aşama⁵⁷ olduğunu belirtmektedirler.

Kaynaklar

“Çaka Bey”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 8, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993.

DHAZ-PLAJA, Fernando: *Cervantes*, Plaza y Janes, Barcelona 1974.

FUTACI, Remide: *Miguel de Cervantes Saavedra’nın Eserlerinde Türkler*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008.

GARCÉS, Maria Antonia: *Cervantes in Algiers: A Captive’s Tale*, Nashville, Vanderbilt University Press, 2002.

İslam Ansiklopedisi, Cilt: 18, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1998.

İslam Ansiklopedisi, Cilt: 22, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2000.

“Kılıç Ali Paşa”, *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 25, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2002.

KADIOĞLU, Muhsin: *Nar Ülkesi: Endülüs’ün Son Yılları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 2017.

MARHN, Luis Astrana: *Vida Ejemplar y Heroica de Miguel de Cervantes Saavedra*, Instituto Editorial Reus, Madrid 1944.

MİGUEL DE, Cervantes: *Lamançlı Don Kixot*, Öndər Nəşriyyat, Bakı 2004.

NAVARRO Y LEDEMA, Francisco: *El Ingenioso Hidalgo Miguel de Cervantes Saavedra*, Imp. Alemana, Madrid 1905.

ÖNALP, Ertuğrul: “Cervantes’in Türklere Esir Düşmesi ve Esaretinin Eserlerine Yansımaları”, *A.Ü. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Sayı: 3, Ankara 1992.

SAAVEDRA, Miguel de Cervantes: *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*, Editorial Pueyo, Madrid 1977.

⁵⁶ en.wikipedia.org/wiki/Jan_Janszoon

⁵⁷ Garces, a.g.e., s. 43.

SAAVEDRA, Miguel de Cervantes: *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha*, S.A. Novoprint, Zaragoza 2005.

TRİSTÁN, María Luisa Peña: *La Esclavitud En La Literatura Española de los Siglos de Oro*, Tesis Doctoral, Madrid 2012.

İnternet Kaynakları

- www.cityofliterature.com/words-on-the-street/terry-gilliams-don-quixote-quote/10-things-about-miguel-de-cervantes/
www.museocasanataldecervantes.org/miguel-de-cervantes-his-life/
www.notablebiographies.com/Ca-Ch/Cervantes-Miguel-de.html
www.abt.org/education/archive/other/cervantes_m.html
cervantes.tamu.edu/V2/CPI/biografia/cronologia.htm
en.wikipedia.org/wiki/Arnaut_Mami
en.wikipedia.org/wiki/List_of_Ottoman_governors_of_Algers
en.wikipedia.org/wiki/Kemal_Reis
en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Preveza
it.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Preveza
https://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Djerba
tr.wikipedia.org/wiki/Kılıç_Ali_Paşa
en.wikipedia.org/wiki/Occhiali
it.wikipedia.org/wiki/Uluç_Ali_Pascià
www.cityofliterature.com/words-on-the-street/terry-gilliams-don-quixote-quote/10-things-about-miguel-de-cervantes/
en.wikipedia.org/wiki/Jan_Janszoon